

„Tradíció, tudomány, minőség”

Tanulmánykötet

2021

*„Tradíció, tudomány, minőség”
30 éves a Vám- és Pénzügyőri Tanszék*

Tanulmánykötet

Kézirat lezárva: 2021. december 31.

Kiadja:
a Magyar Rendészettudományi Társaság
Vám- és Pénzügyőri Tagozata

Szerkesztette:
Czene-Polgár Viktória
Csaba Zágon
Szabó Andrea
Zsámbokiné Ficskovszky Ágnes

Felelős kiadó:
Szabó Andrea

ISBN: 978-615-81879-6-1

DOI: 10.37372/mrttvpt.2021.2

A mű szerzői jogilag védett. Minden jog, így különösen a sokszorosítás, terjesztés és fordítás joga fenntartva. A mű a kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül részeiben sem reprodukálható, elektronikus rendszerek felhasználásával nem dolgozható fel, azokban nem tárolható, azokkal nem sokszorosítható és nem terjeszthető.

Tartalomjegyzék

Szerzők	6
Lektorok	10
Lectori salutem!	12
30 év, 30 vélemény	14
Tanszéktörténet	46
Szabó Andrea – Magasvári Adrienn: Hirtelen 30 – A szervezeti és a képzési rendszerben 30 év alatt bekövetkezett változások hatása a pénzügyőr tisztekkel szemben támasztott követelményekre	48
HR, szervezetfejlesztés, jogalkalmazás	60
Christián László – Erdős Ákos – Magasvári Adrienn: Képzési innováció a magyar rendészeti felsőoktatásban.....	62
Hajdu Ruben József: A meztelen igazság a pénzügyőrökről.....	78
Suba László: Úton a közérthetőség felé.....	92
Szilvássy György Péter: Gondolatok a Nemzeti Adó- és Vámhivatal személyi állományának jogállásáról szóló új törvény és az alapjogi korlátozások kapcsolatáról.....	105
Voitseshchuk, Andrii: Establishment of New Customs in Ukraine: Latest aspects of personnel management based on a competency-based approach...117	
Vámtechnológia, kockázatkezelés, IPR	127
Csaba Zágon – Gecsei Márton: Kockázatelemzés a gyakorlatban: cigaretta a repülőtéren.....	129
Galella, Patricio: The Approved Exporter Authorization in the EU	143
Jurušs, Māris – Miloseviča, Kristīne – Šmite-Roķe, Baiba: Transaction market value range based on arm’s length principle for customs and tax purposes	153
Német Martin – Szendi Antal: A szellemi tulajdonjogok védelme a vámigazgatási eljárásban.....	165
Van Dooren, Eric: The order to pay the counter value of disappeared goods in Belgium.....	179
Adóztatás, gazdaság, új technológiák	190
Halasi Nóra: A hagyományos és tájjellegű élelmiszerek gazdasági jelentősége az észak-alföldi régióban	192

Halász Zsolt: Variációk egy témára: kísérletek a virtuális eszközök szabályozására	206
Kovács László: Széttöredezett e-közbeszerzési környezet Németországban..	218
Nagy Zoltán András: Mesterséges intelligencia lehetőségei az adó- és vámügyi eljárásokban	226
Pajor Andrea: Az adózás/adóztatás igazságossága – Az arányos és méltányos közteherviselés	234
Potoczki Zoltán: Az adófelfüggesztési eljárás jellegzetességei	246
Szlifka Gábor: Vagyonosodási vizsgálat: kísértő múlt és ígéretes jövő	256
Történeti szemelvények.....	270
Czene-Polgár Viktória: Vámmentes csomagok Nyugatról – Az Ibusz Külföldi Kereskedelmi Akciója	272
Deák József: Határőrök, vámosok, állambiztonsági és belügyi szervek munkatársainak helytállása 80 évvel ezelőtt, a Szovjetuniót ért váratlan támadás első hónapjaiban.....	286
Kovács István: Németországban tevékenykedő arab nyelvű klánok és a „maffia” fogalmi összefüggései	294
Lippai Zsolt – Simonics Adrián: Magánbiztonság és futballhuliganizmus	306
Zsámbokiné Ficskovszky Ágnes: Brüsszeli Nómenklatúra – az egységes nemzetközi vámtarifa létrehozása	320

Szerzők

- Christián László, Dr., PhD., habilitált egyetemi docens, rektorhelyettes, rendőr dandártábornok, Nemzeti Közszerológálati Egyetem, christian.laszlo@uni-nke.hu
- Czene-Polgar Viktória, Dr., PhD., tanársegéd, Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar, Vám- és Pénzügyőri Tanszék, czene-polgar.viktoria@uni-nke.hu
- Csaba Zágón, Dr., PhD., adjunktus, pénzügyőr alezredes, Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar, Vám- és Pénzügyőri Tanszék, csaba.zagon@uni-nke.hu
- Deák József, Dr. PhD, adjunktus, rendőr alezredes, Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar, Rendészetelméleti és -történeti Tanszék, deak.jozsef@uni-nke.hu
- Erdős Ákos, tanársegéd, pénzügyőr őrnagy, Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar, Vám- és Pénzügyőri Tanszék, erdos.akos@uni-nke.hu
- Galella, Patricio, PhD., international trade consultant, AGOSTO & ANGUREN IT (GUIEX), and an Associate Professor at the Faculty of Law of the University of Barcelona, galella@guiex.net
- Gecsei Márton, határszerológálati vámreferens, pénzügyőr hadnagy, Nemzeti Adó- és Vámhivatal Repülőtéri Igazgatóság, gecsei.marton@nav.gov.hu
- Hajdu Ruben József, vámigazgatási referens, pénzügyőr főhadnagy, Nemzeti Adó- és Vámhivatal Pest Megyei Adó- és Vámigazgatósága, hajdu.ruben@gmail.com
- Halasi Nóra, kockázatkezelési referens, Nemzeti Adó- és Vámhivatal Hajdú-Bihar Megyei Adó- és Vámigazgatósága, Kockázatkezelési Osztály, halasi.nora@nav.gov.hu
- Halász Zsolt, Dr., PhD, tanszékvezető egyetemi docens, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog és Államtudományi Kar, Pénzügyi Jogi Tanszék, halasz.zsolt@jak.ppke.hu
- Jurušs, Māris, PhD., Associate Professor, Customs and Tax Department, Riga Technical University, Maris.Juruss@rtu.lv

- Kovács István, Dr., PhD., tanársegéd,
 rendőr őrnagy,
 Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
 Rendészeti Vezetéstudományi Tanszék,
kovacs.istvan@uni-nke.hu
- Kovács László MA hallgató,
 Nemzeti Közszerológálati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar,
laci.kovacs1993@gmail.com
- Lippai Zsolt, mesteroktató,
 rendőr alezredes,
 Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
 Magánbiztonsági és Önkormányzati Rendészeti Tanszék,
 doktori hallgató, Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskola,
lippai.zsolt@uni-nke.hu
- Magasvári Adrienn, tanársegéd,
 pénzügyőr alezredes,
 Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
 Vám- és Pénzügyőri Tanszék,
magasvari.adrienn@uni-nke.hu
- Miloseviča, Kristine, Senior Tax Advisor,
 KPMG Latvia.
- Nagy Zoltán András, Dr., PhD., egyetemi docens,
 Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
 Gazdaságvédelmi-, Kiberbűnözés Elleni Tanszék.
nagy.zoltan.andras@uni-nke.hu
- Német Martin, pénzügyőr hadnagy, vámigazgatási referens,
 NAV Dél-budapesti Adó- és Vámigazgatóság,
nemeth.martin@nav.gov.hu
- Pajor Andrea, dr., mesteroktató,
 Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
 Vám- és Pénzügyőri Tanszék,
pajor.andrea@uni-nke.hu
- Potoczki Zoltán dr., mesteroktató,
 pénzügyőr alezredes,
 Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
 Vám- és Pénzügyőri Tanszék,
potoczki.zoltan@uni-nke.hu
- Simonics Adrián, hallgató,
 Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
 biztonsági szervező mesterképzési szak,
simonicsadrian88@gmail.com
- Šmite-Rože, Baiba, Deputy Director,
 Tax Board at State Revenue Service of the Republic of Latvia,
 and Doctoral Student, Riga Technical University,
baiba.smite-roke@vid.gov.lv
- Suba László, dr., tanársegéd,
 pénzügyőr alezredes,
 Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
 Vám- és Pénzügyőri Tanszék,
suba.laszlo@nav.gov.hu

- ▶ Szabó Andrea, Dr., PhD., tanszékvezető egyetemi docens,
 pénzügyőr ezredes,
 Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
 Vám- és Pénzügyőri Tanszék,
szabo.andrea@uni-nke.hu
- ▶ Szendi Antal, dr., mesteroktató,
 pénzügyőr ezredes,
 Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
 Vám- és Pénzügyőri Tanszék,
szendi.antal@uni-nke.hu
- ▶ Szilvásy György Péter, dr., tanársegéd,
 rendőr őrnagy,
 Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
 Igazgatásrendészeti és Nemzetközi Rendészeti Tanszék,
szizyp@gmail.com
- ▶ Szlifka Gábor, Dr., PhD, ellenőrzési igazgatóhelyettes,
 Nemzeti Adó- és Vámhivatal Pest Megyei Adó- és Vámigazgatósága,
szlifka.gabor@nav.gov.hu
- ▶ Van Dooren, Eric, Associate professor,
 Customs Law, University of Antwerp. Belgian,
 Supreme Court judge,
eric.vandooren@uantwerpen.be
- ▶ Voitseshchuk, Andrii, Director,
 Department of Customs Payments,
 The State Customs Service of Ukraine,
vad_71@ukr.net
- ▶ Zsámbokiné dr. Ficskovszky Ágnes, mesteroktató,
 pénzügyőr alezredes,
 Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
 Vám- és Pénzügyőri Tanszék,
zsambokine.ficskovszky.agnes@uni-nke.hu

Deák József*: Határőrök, vámosok, állambiztonsági és belügyi szervek munkatársainak helytállása 80 évvel ezelőtt, a Szovjetuniót ért váratlan támadás első hónapjaiban

Absztrakt

A Szovjetunió fennállása idején a rendészeti szervezetek tagjai által elkövetett sorozatos jogsértések már-már teljesen elterelték a figyelmet a hazájuk megtámadásakor szolgálatot teljesítő határőrök és rendőrök emberfeletti erőfeszítéseiről, hősiességéről. Akkor és ott, ők nem az önkényuralmi rendszer fennmaradásáért harcoltak, hanem családjukért, hazájukért áldozták fel életüket. Csak nagyon kevés ország került ilyen pusztító katalizmába történelme során. A nagy cselekedetek, a szovjet fegyveres testületeket, beleértve a rendészeti szervezetet ért szélsőséges megpróbáltatások, a borzasztó veszteségek egyúttal kiindulópontjai is lettek eseménysorozatoknak a szervezetek történetében. A legújabb történelmi kutatások eredményeinek felhasználásával e rendkívüli események közül idézünk fel néhányat abból a célból, hogy példát állítsunk a mai rendészeti szakemberek számára.

Kulcsszavak: *rendészeti szervezetek, rendkívüli hősiesség helytállás, példaadás*

English title: The bravery of border guards, customs officers, state security and internal affairs officers 80 years ago, during the first months of the unexpected attack on the Soviet Union

Abstract

During the existence of the Soviet Union, a series of violations committed by members of law enforcement organizations almost completely distracted attention from the heroic efforts and conduct of the border guards and police officers who served in the invasion of their homeland. Then and there they were not fighting for the survival of an authoritarian regime, but sacrificing their lives for their families and their country. Very few countries in history have suffered such a devastating cataclysm. The great deeds, the extreme ordeals and the terrible losses suffered by the Soviet armed forces, including the law enforcement agencies, were also the starting points for a series of events in the history of the organisations. Using the results of recent historical research, we will recall some of these extraordinary events with the aim of setting an example for today's law enforcement professionals.

Keywords: *law enforcement structures, extraordinary and heroic efforts, to conclude lessons*

Orosz megközelítésben a rendészeti (bűnüldöző) tevékenység: az állami és erre felhatalmazott társadalmi szervek, szervezetek jogszabály alapján végzett cselekvése, az élet, az egészség, a tulajdon, az állampolgárok, a jogi személyek, a társadalom, az állam jogai és jogos érdekei, a jogrend, a biztonság és a törvényesség védelmében.

E törvényesség és a biztonság garantálásának közvetlen végrehajtására szerveződtek az állam biztonsági szervei. A Fegyveres Erők, a Szövetségi Biztonsági Szolgálat (FSZB), (a rendőrséget jelölő – D.J.) Belügyminisztérium (MVD), a Külső Hírszerzés Szolgálat (SzVR), a Szövetségi

* Dr. Deák József, PhD, r. alezredes, adjunktus, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészetelméleti és -történelmi Tanszék, <https://orcid.org/0000-0002-7661-4485/>, deak.jozsef@uni-nke.hu

Őrzés-Védelmi Szolgálat (kormányőrség – szerző), (FSzO), a Szövetségi Adóhivatal (FNSz), és a Rendkívüli Események Minisztériuma, (MCsSz). Továbbá a munkavégzés biztonságát szolgáló szerveket az iparban, az energetikában, a közlekedésben, a mezőgazdaságban, a hírközlésben, a vámuigyekben, a természetvédelemben, az egészségügyben, és egyéb törvényes állami biztonsági szervek.²⁶²

E szervek jogelődeinek, feladatainak túlnyomó része; határőrség, rendőrség, hírszerzés, elhárítás stb. 1941-ben az NKVD, vagyis a Belügyi Népbiztosság hatáskörébe tartozott, amit a Szovjetunió szétesésekor a nem kevésbé félelmetes hírv KGB Állambiztonsági Bizottság (amely a határőrséget is magában foglalta) és a szintén hatalmas Belügyminisztérium testesített meg. A Fegyveres Erőket pedig 80 évvel ezelőtt Munkás-Paraszt Vörös Hadseregnek hívták.

A 80 évvel ezelőtt, 1941. június 22-én, hajnali négy órakor a Szovjetuniót ért váratlan támadás miatt kialakult rendkívüli helyzetről, és az állam meghatározó biztonsági szervét, a Vörös Hadsereget ért katasztrófáról mindenki tud. Viszont az államhatár védelmének, az országban a közrend, az állam- és közbiztonság, a rendszet korabeli működésének a legfrissebb kutatások eredményeként feltárt korabeli jellemzői, illetve a belügyi, állambiztonsági szervek munkatársai helytállásának példái ennyire nem ismertek.

Egy határőr szemben hatszáz német támadóval...

A német támadás pillanatában a szovjet államhatárt a Barents-tengertől a Fekete-tengerig 715 határőr őrözte. Közülük a háború kitörésekor 485-öt támadtak meg a német csapatok, a többi június 29-én kezdte meg küzdelmét a betolakodók ellen. Minden határőr őr védte határszakaszát: egy napig 257 őr; több mint egy napig 20; több mint két napig 16; három napon túl 20; négy-öt napnál is tovább 43 őr; hét-kilenc napon túl 4; több mint 11 napig 51 őr; tizenkét napnál is tovább 55, több mint 15 napig 51 őr tudta feltartóztatni a támadókat. Két hónapig 45 határőr őr küzdött teljes bekerítésben, elvágva minden híradó kapcsolattól. A támadók túlereje általában 30-50 szoros volt, de a főcsapás irányában elérte a hatszázszorosot. Egy átlagos őr létszáma 62-64 határőrből állt. A Wehrmacht nem bírta a Szovjetunió sarkkörön túli határőr őrseivel. A karél-határszakaszt nem is tudták átlépni a háború végéig. Kétségbeesetten védekezett Peremüsl²⁶³ a visszavonulásról szóló parancs megérkezéséig. Az Északi Front június 22-én nemcsak megállította a német előrenyomulást, de ellentámadásával jó félszáz kilométeres mélységbe visszavetette. Ez csak egy ismert helyzet, hősiesség ellenállás a feldolgozott korabeli példák közül...

A néhány tízfős határőr őrök nagyon keményen, szilárdan harcoltak: állományuk erre az államhatáron jó ideje folyamatosan tapasztalt feszült helyzet miatt is jól felkészült.²⁶⁴

Franciaország meghódításának másfél hónapja alatt Németország 90 ezer katonát veszített. A Szovjetunió elleni háborúban egyetlen nap alatt 360 ezret. Günter Blumentritt tábornok szerint „Az oroszok viselkedése már az első nap gyökeresen eltért a lengyelek, és a Nyugati fronton vereséget szenvedett szövetségeseiktől. Az oroszok a bekerítés gyűrűjében is szilárdan védekeztek.” Alfréd Dürwanger hadnagy: „Az első ütközetekben nyilvánvalóvá vált, hogy nem vártak minket, de felkészületlennek sem lehetett őket nevezni semmiképp. Egyáltalán nem lelkesedtünk! Inkább az előttünk álló hadjárat grandiozitása ragadott magával. De rögtön fel is merült a kérdés; hol, melyik lakott településnél fejeződik majd be?” Hans Becker harcokcsizó:

²⁶² Voroncov Sz. 2018. 5–6.

²⁶³ Ma Przemysł, Lengyelország.

²⁶⁴ Csugunov A. és mások, 1968. 7–24.; Ivanov V. és mások, 1979. 127–142.

„A Keleti fronton különleges fajú emberekkel találkoztam. Már az első ütközet sem az életben maradásért folyt, hanem életre-halálra szólt.”²⁶⁵

A német támadás hatalmas méretű katlanba zárta be a Vörös Hadsereg jelentős egységeit Belosztok és Minszk között. Ekkor azonban olyan történt, amire Hitler hadvezérei nem számítottak. A körülkerített katonák ahelyett, hogy a Nyugat-Európában megszokott „civilizált” módon megadták volna magukat, a „bestialis oroszok”, az utolsó csepp vérig folytatták az „értelmetlen” ellenállást, ezzel felborítva a németek precíz terveit. A németek méltatlankodva figyelték, hogy az oroszok egészen másképpen viselkednek, mint a franciák annak idején, a nyugati hadszíntéren. Akik – miután parancsnokaik értesültek róla, hogy bekerítették őket –, letették a fegyvert. Az oroszok hagyták, hogy a németek teljes gyorsasággal vonuljanak előre, amíg a bekerítőkből bekerítették lettek. Így a katlanon belül újabb katlan keletkezett, és teljessé vált a zűrzavar. Ez végzetesen zavarba hozta a túlságosan merev és csak szabályos hadmozdulatokhoz szokott német katonai vezetést. Az oroszok azonban nem voltak hajlandók követni a katonai szakkönyvek ajánlásait... az utolsó emberig harcoltak és annyi németet öltek meg, amennyit csak bírtak. Alig telt el két hét a háború megindítása után, és Hitlernek be kellett látnia, hogy villámháborúja addig sikerrel alkalmazott eszközei, jórészt egyszerűen használhatatlanok. A németek kezére került városokban véghezvitt pusztítások azt mutatták, hogy az oroszok a világ legjobb szabotőrei... Amit a szovjeturalom idején az orosz nép húsz év alatt – mérhetetlen áldozatok árán – felépített és alkotott, azt most a háború érdekében gondolkodás nélkül néhány óra alatt elpusztították. A háborúskodás az orosz földön hamarosan a német katonáknak sem tetszett; sok nélkülözéssel járt, az ellenség ellenállása szívósabb volt, és a hadsereg felszerelése állandóan pusztult a kivétel nélkül rossz utakon. Az orosz front mögötti városokban és falvakban nem volt mit vásárolni vagy zsákmányolni.²⁶⁶

Békés vámhivatalból a háború poklába

A Murmanszki és az Arhangelszki Vámkirendeltség a háborúban a Szovjetunió egész vámrendszerének előretolt helyőrségévé vált. E két vámhivatal munkatársai gyakorlatilag az arcvonalon végezték szakszolgálatukat. Rendíthetetlenül, a bombázások és torpedótámadások állandó életveszélyében.²⁶⁷

1941 elején a fasiszta Németország megnövekedett aktivitása már a Szovjetunió vámhatárain is érzékelhető volt. A nyugati, déli és távol-keleti határokon egyre több, Szovjetunióval szomszédos országba irányuló közönségesnek látszó tranzitszállítmányban fedtek fel fegyvereket. 1941. január 6-án a Bakui vámkirendeltség munkatársai Németországból Iránba feladott húszezer puska-, illetve géppuska csövet fedtek fel, továbbá két fegyvercsőfúró gépet. Február 3-án a Vlagyivosztoki Vámhivatal munkatársai a Németországból Japánba irányuló szállítmány kísérődokumentumaiban fedeztek fel korántsem jelentéktelen eltérést a megnevezésekben. Ugyanis hetven láda, harci körülmények között légifelvétel készítésére, értékeléséhez használatos filmfelvevő- és vetítógépet találtak egy szállítmányban. Az árumegnevezés pedig valami egészen más volt, mint a valóság. Február 7-én szintén egy Németországból Iránba tartó szállítmány ipari, munkavédelmi maszkjairól derült ki, hogy azok gázálcok. Ugyanebben a hónapban, szintén a Vlagyivosztoki Vámkirendeltség fedett fel Németországban feladott, több mint kétszáz tonnányi (1959 hordó), 90%-os töménységű ciánszállítmányt, ami a beléptető vámhivatalon átcsúszott.

²⁶⁵ Golkin B., Kusztov M. <https://rg.ru/2017/06/22/kto-stoial-nasmert-22-iunia-1941-goda.html> (Letöltve: 2021. 07. 02.)

²⁶⁶ Commager H. 1991. 138–152.

²⁶⁷ Filarejev A. : <https://www.tks.ru/news/nearby/2007/02/23/0001> (Letöltve: 2021. 10. 10.)

A német támadás jelentős károkat okozott a szovjet vámszervezetnek is. A nyugati határokon működő 24 vámkirendeltség azonnal az ellenség kezére került. Már ekkor, a német támadás kezdeti harcaiban sok vámos elesett, az első csapást felfogó határőr őrsökkel együtt harcolva. Gyakorlatilag teljesen megsemmisült Tallin, Riga, Feodoszija, Tuapsze vámhivatala. A vámhivatalokban okozott kár összértéke meghaladta a nyolc millió rubelt.

A háború kitörésekor a még életben lévő vámszemélyzet kilencven százaléka beállt a partizánmozgalomba vagy Vörös Hadsereg soraiba önkéntesnek. 1941. szeptember 1-jére az egész vámszemélyzet létszáma mindössze 318 főt tett ki, közülük a vezetés-irányításban 37-en dolgoztak. Továbbra is működött Murmanszk, Arhangelszk, Vlagyivosztk, Baku, Dzsulfin Gaudanszk és Krasznovodszk vámhivatala, a többit berekesztették. A történelem e viharos időszakában egyre több feladat hárult a működő vámhivatalokra, főként a Kölcsönbérleti szerződés és a Nemzetközi Vöröskereszt nagy tömegben érkező, az arcvonal és a hátsország számára egyaránt nélkülözhetetlen, alapvető áruk szállítmányaiból adódóan. Az Amerikai Egyesült Államok Kölcsönbérleti szerződése, kölcsön- és hitelrendszere keretében támogatta a második világháború idején a Hitler-ellenes koalíció szövetséges tagállamait – köztük a Szovjetuniót – fegyverek, lőszer, stratégiai nyersanyagok, élelmiszerek és győzelemhez szükséges egyéb szállítmányok formájában. Kezdetben a Kölcsönbérleti szerződés keretében érkezett szállítmányok is vámkötelesek voltak. 1942-ben egyedül a murmanszki vámkirendeltség több mint 31 millió rubel értékű vámot utalt át a harcoló állam költségvetésébe. 1942. december 31-vel ez a vámkivetés megszűnt, és ettől fogva ezek a szállítmányok vámmentesen, jótékonysági adományként érkeztek a Szovjetunió Vörös Kereszt és Vörös Félhold Szervezetéhez, az Összszövetségi Külföldi Kulturális Kapcsolatok Szervezetéhez illetve közvetlenül a Vörös Hadsereghez és a Haditengerészethez. Minden más szovjet szervezethez érkező jótékonysági adományt csak a Külkereskedelmi Népbiztosság egyedi engedélyével lehetett mentesíteni a vámfizetés alól. Ezeket a szállítmányokat azonnal jelenteni kellett a Vám Főcsoportfőnökségre, megjelölve a feladót, a címzettet, a szállítmány megnevezését, mennyiségét, tömegét. A fegyverek, lőszer és hadfelszerelések mellett, a vámmentes árucikkek kategóriájába tartoztak a gyógyszerek, orvosi műszerek, orvosi-rendelői, és kórház-felszerelési eszközök, fertőtlenítő és tisztálkodó szerek, protézisek, élelmiszerek, ruházati cikkek, cipők.

1942-től akkora tömegben érkeztek az ilyen jellegű áruk, hogy a következő évtől a kikötői, vasúti vámhivatalok vezetőit felhatalmazták a fenti szállítmányok önálló vámvizsgálatára, átengedésére. Egy hajó vámvizsgálata a járványegészségügyi ellenőrzést követte. A vámvizsgálat alá tartoztak a személyzet és az utasok csomagjai, kézi poggyászaik, a fedélzet összes helyisége, függetlenül attól, hogy a hajó szovjet vagy idegen zászló alatt közlekedett. A személyzet, az utasok illetve a hajó ellátását szolgáló külföldi beszerzések szigorú dokumentálás, számadás alá estek. A „szovjet zászló alatt” külföldről beszerzett, kereskedelmi forgalomba hozott élelem vámköteles volt. A Kölcsönbérleti szerződés keretében érkező áruk kikötőbeli kirakodása kettős vámfelügyelet alatt zajlott; egy munkatárs a fedélzeten, egy a parton ellenőrzött. A szállítás közben megrongálódott, átnedvesedett árufeleségekről a hajó kapitányával és az árumentő megbízottal közös jegyzőkönyvet kellett felvennie a vámtisztviselőnek, megjelölve az áru rongálódásának mértékét, a felhasználhatóságát eredeti vagy más célra. Rendkívüli körülményektől eltekintve egy hajó csak a vámhatóságok bejegyzett engedélyével hagyhatta el a kikötőt. A hadihajók nem tartoztak a vámhivatalok hatáskörébe, de az általuk szállított, a kikötőbe vagy más hajóra lerakodott rakomány várható érkezéséről, rakodásának idejéről a hajó kapitánya köteles volt előre értesíteni a vámszerveket. A partra lépő katonáknál lévő árucikkek szintén vámkötelesek voltak. Ezt követően lehetett azokat értékesíteni.

A transzatlanti konvojok vámkezelése során sok tragikus eset történt, amikor például a süllyedő hajót kapitánya teljes gőzzel a partnak vezette, menteni a személyzetet és a szállítmányt. Sok, a víznél könnyebb fajsúlyú rakomány felszínre került az ellenség által elsüllyesztett szállítóhajókból. Az északi konvojoknál kezdetektől kialakult egy, a szovjet tengerészek számára

érthetetlen gyakorlat. Ha a külföldi hajó megsérült, a személyzet azonnal mentőcsónakokba szállt és a hajót a kísérő hadihajók valamelyike megtorpedózta, nehogy szállítmánya az ellenség kezébe kerüljön. Néha ezek a hajók érthetetlen okból mégis a víz felszínén maradtak, majd a tengeri áramlatok és a szél partra vetette őket valahol. Ezek szállítmányai, illetékes vámhivatalok híján határőrizeti, illetve a helyi tsz-ek leltárköteles birtokába, őrzésébe kerültek, további sorsuk rendeződéséig.

Ezekben a vészterhes időkben a murmanszki, arhangelszki vámosok életük kockáztatásával védtek a háború kimenetele szempontjából nélkülözhetetlen, a szövetségesek által és a Hitler-ellenes koalíció országaiból ideszállított rakományokat. Murmanszk a háború alatt gyakorlatilag hadműveleti területté vált. A szövetségesek szállítmányainak csaknem a fele ide futott be. De a rakományok épségéért folytatott küzdelem egészen a kirakodásig, illetve a szállító hajók visszaindulásáig, sőt azután is folytatódott. Sajnos a szállítmányokat kísérő szövetséges tengerészek a kirakodást megzavaró német légitámadás kezdetén, vagy az első gyújtóbombáktól keletkezett tűz láttán többször azonnal egy csapatban lemenekültek szállítóhajójuk fedélzetéről, a véletlenre bízva az eddig általuk is heteken át féltve őrzött rakományt. Ekkor a vámkezelésre váró szállítmány felelőssége immár a vámosoké volt, akik tisztában voltak azzal, hogy a harcoló alakulatok és a hátszország számára milyen létfontosságúak a külföldről érkezett termékek...

Murmanszk például a háború első két évében 86 légitámadást élt át. Egyetlen kikötési hely sem maradt épségben, ezeket folyamatosan helyre kellett állítani. Aksel Pirson svéd író visszaemlékezései szerint 38 nap alatt 168-szor bombázták a kikötőt... A rakodómunkások az első jelentősebb tüzekig, pontosabban addig, amíg a sűrű fekete füsttől láttak, dolgoztak... „Sose láttam az oroszokon kétségbeesést, vagy nyomott hangulatot. Nyersek, de egyben barátok, abszolút biztosak abban, hogy megnyerik a háborút. A nők erősek, hatalmasak és szintén nyersek. Férfimunkát végeznek napi tizenegyórás váltásokban. Féléhesen, feketekenyéren és levesen élve sosem panaszkodnak, csak a németeket szidják, átkozzák...”

A Kölcsönbérleti szerződés keretében érkezett segítség, különösen az új haditechnika, nagyon értékes volt a hitleri csapatokkal ádáz küzdelmet vívó Szovjetunió számára. Hozzávetőleges számítások szerint a szövetséges szállítmányok a háborús évek hazai gyártásának többszörösét tették ki. Például személyautóból dupláját, lőporból háromszorosát, telefonkábelből 15-szörösét, mozdonyból több mint 22-szeresét. Egyes berendezéseket pedig a Szovjetunióban nem is gyártottak; pl. radarokat, elektromos szivattyúkat, pneumatikus berendezéseket, sokcsatornás telefonközpontokat. Különböző becslések szerint a Kölcsönbérleti szállítások összmenyisége a Szovjetunió korabeli háborús GDP-jének 4–11%-t tette ki. Rooseveltnél elnök szerint a második front megnyitásáig a Kölcsönbérleti szerződés az orosz fronton segítette Amerikát.

NKVD harcosok a háború kezdetétől

Saját alapfeladataik ellátása mellett a háború kitörésekor a harci cselekményekbe aktívan bevonták az NKVD egységeit is. A háború kitörése előtt a legjelentősebb, határon átvezető hidak, vasúti berendezések, határközeli ipari létesítmények őrzését a határközeli helyőrségek NKVD csapatai végezték, így az elsők között kerültek szembe a támadó német hadsereggel.²⁶⁸

1941. június 22-én a német–orosz határon, egy folyón átvezető hídon leváltották az őrkötőket úgy, ahogy ez mindig történt. A német őrkötők megindultak az oroszok felé, hogy a szokásos előírás szerint a híd közepén fegyveresen tisztelegjenek egymásnak. Ekkor azonban a németek minden előzetes figyelmeztetés nélkül használva fegyvereiket, az oroszokat sorra lelőtték.²⁶⁹

²⁶⁸ Szerző nélkül a Roszsgvardija honlapjáról: <https://rosguard.gov.ru/ru/page/index/uchastie-vojsk-nkvd-v-oboronitelnyx-srazheniyax-v-pervye-nedeli-voiny> (Letöltve: 2021. 07. 02.)

²⁶⁹ Commager H. S. i. m. 140.

Június 28-30. között az NKVD 22. gépkocsizólövész hadosztálya részt vett Riga védelmében. A rigai híd védelméért folytatott küzdelemben 29-én, a vasúti berendezéseket őrző 83. ezredének katonái foglyul ejtették a német 185. lövészezred négy katonáját. Ők voltak az Észak-Nyugati front első hadifoglyai. Közismert a breszti erőd NKVD katonáinak és határőreinek hősie, július 20-ig tartó önfeláldozó küzdelme, miközben a német támadó ékek, megkerülve az erődöt, már több mint 400 km-re jártak az ország mélységében. Július 21-én az NKVD 233. konvoj ezrede egyik harckocsijának parancsnokát, Kulagin N. tizedest felderítésre küldték ki a németek által elfoglalt Fasztov város külterületére. Itt váratlanul egy német tüzérségi és harckocsi csoportosulásba ütközött és tüzet nyitott rájuk. A meglepett németeknek jelentős veszteséget okozott, de hamarosan az ő harckocsiját is kilőtték. A lábán sebesült tizedesnek sikerült kimászni a lángoló tankból, és az elfogására indult németekre tüzet nyitva, az egyenlőtlen küzdelemben hősi halált halt.

Augusztus 14-én kilenc órakor az NKVD 4. hadosztálya 56. ezredének a kanyevi irányban a vasúti berendezéseket őrző páncélvonalát légitámadás érte, aminek eredményeként kilőtték gőzmozdonyát, ami lefordult a töltésről is. A mozgásképtelen páncélvonal parancsnoka, Iscsenko százados vezetésével a szerelvény fegyvereiből folytatták elkeseredett küzdelmüket. Délután négykor már negyven repülőgép támadta a páncélvonalot. Másnap hajnali ötig ellenálltak, amikor megkapták a parancsot a visszavonulásra. Ekkor állományával, a menthető hordozható fegyverekkel, lőszerekkel a Dnyeper balpaltjára vonultak vissza, felkészülten várva a további támadásokat.²⁷⁰

A hősiesség számtalan példájával szolgáltak az NKVD vezetőjének 1941. június 25-i parancsára, az NKVD városi, járási, és megyei egységei által a hadra fogható polgári lakosság önkénteseiből a front közeli sávban szervezett, a diverzió, a szabotázs és a dezertőrök elleni küzdelemre, a katonai kommunikációs vonalak és a közbiztonság védelmére, egyéb szolgálati feladatok teljesítésére felállított vadász-zászlóaljok.²⁷¹

Az NKVD munkatársai a közrend, közbiztonság fenntartásában hirtelen megnőtt, tetemes munkájuk mellett jelentős részt vállaltak a front közeli sávban, a hamarosan a német arcvonal mögé kerülő területeken maradt lakosság fegyveres és passzív ellenállásának a megszervezésében. Az ellenség által elfoglalt területeken partizán és diverziós csoportokat hoztak létre a német hadsereg egységeivel folytatott küzdelemre, a partizánháború kibontakoztatására. Mindenkor és mindenhol a hidak, utak felrobbantására, a telefon- és telexösszeköttetések megromlására, a hadianyag és élelmiszer raktárak felgyújtására, a német hadsereg hátszágának dezorganizálására koncentráltak.²⁷²

A 80 évvel ezelőtti háborús körülményekhez igazodóan a hősiesség sajátos példái születtek a Szovjetunióban. Azonban idehaza napjainkban is találkozhatunk a helytállás szép példáival, még ha ezek nem háborús körülmények között történnek is. A szervezet céljai, küldetése iránti elköteleződés, a példamutatás ma is fontos része a rendészetnek, ezért most is érdemes ezeket az értékeket szem előtt tartani.

Irodalomjegyzék

²⁷⁰ i. m.: Szerző nélkül a Rosszgvardija honlapjáról (Letöltve: 2021. 07. 02.)

²⁷¹ Boriszov A. és mások.: Актуальные проблемы истории органов внутренних дел. - URL: https://mvd.ru/upload/site120/folder_page/015/122/996/Borisov_AV_Ryzhova_YuV_Aktualnye_problemy_istorii_organov_vnutr_del.pdf (Letöltve: 2021. 07. 10.)

²⁷² Klimov A. és mások.: Роль НКВД СССР в партизанском движении и подпольной работе в годы Великой Отечественной Войны 1941–1945 годов - URL: https://mvd.ru/upload/site120/folder_page/015/122/996/Klimov_i_dr_Rol.pdf (Letöltve: 2021. 07. 30.)

- [1] Boriszov A. és mások.: *Актуальные проблемы истории органов внутренних дел.* - URL: https://mvd.ru/upload/site120/folder_page/015/122/996/Borisov_AV_Ryzhova_Yu_V_Aktualnye_problemy_istorii_organov_vnutr_del.pdf
- [2] Commager H. S.: *A második világháború története.* Holnap kiadó, Budapest, 1991.
- [3] Csugunov A. és mások: *Пограничные войска в годы Великой Отечественной войны 1941–1945,* "Наука", Москва, 1968.
- [4] Filarejev A.: *Подвиг таможенников в Великой Отечественной войне* <https://www.tks.ru/news/nearby/2007/02/23/0001>
- [5] Golkin B. – Kusztov M.: *За ценой не постоим, 22 июня 1941 года: кто в этот день стоял насмерть.* - <https://rg.ru/2017/06/22/kto-stoial-nasmert-22-iiunia-1941-goda.html>
- [6] Ivanov V. és mások.: *Часовые советских границ; краткий очерк истории пограничных войск СССР.* Политиздат, Москва, 1979.
- [7] Klimov A. és mások.: *Роль НКВД СССР в партизанском движении и подпольной работе в годы Великой Отечественной Войны 1941–1945 годов* - https://mvd.ru/upload/site120/folder_page/015/122/996/Klimov_i_dr._Rol.pdf
- [8] Szerző nélkül a Roszsgvardija honlapjáról: *Участие войск НКВД в оборонительных сражениях в первые недели войны.* - <https://rosguard.gov.ru/ru/page/index/uchastie-vojsk-nkvd-v-oboronitelnyx-srazheniyax-v-pervye-nedeli-vojni>
- [9] Voroncov Sz. A.: *Спецслужбы России.* Feniksz, Rosztov-Na-Donu, 2018.

